

24.3.2022

OKV/626/21/2022

OKV/626/21/2022-OKV-2

VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

Viite:

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö 17.2.2022, VN/12531/2021

Asia:

Vammaispalvelulainsäädännön uudistaminen

Esitysluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi uusi vammaispalvelulaki, jolla kumottaisiin voimassa oleva laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia (kehitysvammalakia), sosiaalihuoltolakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettua lakia. Esityksen tavoitteena olisi toteuttaa vammaisten henkilöiden keskinäistä yhdenvertaisuutta ja yhtäläisiä oikeuksia vamman laadusta ja henkilön asuinpaikasta riippumatta, sekä myös edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta suhteessa vammattomiin henkilöihin. Samalla tavoitteena on toteuttaa vammaisten henkilöiden osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa näiden toteutumisen esteitä. Lisäksi lain tavoitteena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Esitän seuraavia huomioita eräisiin esitysluonnokseen sisältyviin kohtiin. Lausunto on laadittu ja ryhmitelty lausuntopalvelun kysymyksenasettelujen mukaisesti.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Kyllä pääosin.

Esitysluonnoksen tavoitteena on edistää ja turvata lainsäädännöllä vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Esitysluonnoksen tavoitteet ja ehdotettavan vammaispalvelulain tarkoitus vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteuttamisesta, tukemisesta ja turvaamisesta ovat luonnollisestikin erittäin kannatettavia ja tärkeitä periaatteita. En ota lausunnossani lähtökohtaisesti kantaa ehdotettavien palvelu- ja tukimuotojen sisältöön tai tarkoituksenmukaisuuteen. Pidän kuitenkin erittäin hyvänä, että säädöshankkeen valmistelussa on järjestetty yhteensä 100 kuulemistilaisuutta, työpajaa tai keskustelua liittyen valmisteltavina oleviin säännöksiin ja niiden taustalla vaikuttaviin asioihin (s. 124). Näissä tilaisuuksissa muun muassa vammaiset henkilöt ja heidän järjestönsä sekä lapsiasiantuntijat ovat arvioineet ehdotetun lain vaikutuksia eri ikäisiin ja eri tavoin vammaisiin henkilöihin. Kuten esitysluonnoksesta käy ilmi (muun muassa henkilökohtaisen avun niin sanotun voimavaraedellytyksen osalta, s. 139), myöskään vammaisjärjestöjen näkemykset eivät ole kaikissa kysymyksissä edustaneet samaa linjaa, mikä osaltaan kertoo uudistuksen haasteellisuudesta.

Ehdotettava vammaispalvelulaki sisältää runsaasti viittauksia muihin lakeihin, kuten sosiaalihuoltolakiin (1301/2014), sosiaalihuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin (812/2000), lakiin hyvinvointialueesta (611/2021), lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) sekä lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla (615/2021). Viittauksia sisältävä säädösrakenne johtuu pitkälti siitä, että kyseessä olisi toissijaisesti sovellettava laki, jonka perusteella järjestettäisiin erityispalveluita vammaiselle henkilölle, joka ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluita sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain perusteella.

Viittaussäännöksiä sosiaalihuoltolakiin ehdotetaan erityisesti menettelykysymysten kuten palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman (4 §) sekä palveluita koskevan päätöksen toimeenpanon ja palveluiden toteuttamisen (5 §) osalta. Apulaisoikeuskansleri on lausunnossaan osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista

ehdotuksista ([OKV/2922/21/2021](#), 9.2.2021) todennut, että vammaispalvelulakiin sisällytettävät viittaukset sosiaalihuoltolain säännöksiin palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman tekemisen osalta saattaisivat parantaa lainsäädäntökokonaisuuden ymmärrettävyyttä, kun näistä kysymyksistä ei erikseen säädettäisi myös vammaispalvelulaissa.

Toisaalta myös vammaisen henkilön perusoikeuksiin kuuluvista asioista kuten asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallistumisesta sekä lapsen ja nuoren tiedonsaantioikeudesta ja mielipiteen esittämisoikeudesta ehdotetaan nyt säädettäväksi osin suoraan uuden vammaispalvelulain 3 §:ssä, mutta osin myös ao. säännöksessä viitatuissa muissa laeissa. Ehdotetussa 3 §:ssä todetaan lisäksi vain yleisesti, että asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallistumisesta säädetään sosiaalihuollon asiakaslaissa, täsmentämättä mihin ao. lain pykälään viitataan. Totean, että asiakkaan itsemääräämisoikeudesta säädetään sosiaalihuollon asiakaslain 8 ja 9 §:ssä, minkä lisäksi 10 § sisältää säännökset alaikäisen asiakkaan toivomusten ja mielipiteen huomioon ottamisesta.

Vaikka ehdotettavan vammaispalvelulain on tarkoitus täydentää sosiaalihuollon palveluja koskevana yleislakina sovellettavaa sosiaalihuoltolakia ja päällekkäistä sääntelyä on yleisesti ottaen syytä välttää, saattavat runsaat säännösviittaukset eri lakeihin myös heikentää vammaispalvelulain säännösten selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Siltä osin kuin ehdotetussa vammaispalvelulaissa on tiettyjen kysymysten osalta tarkoitus viitata toisen lain nimenomaisiin säännöksiin, on säädösteksteihin jatkovalmistelussa täydennettävä tarkat pykäläviittaukset kyseisiin säännöksiin.

Pidän hyvänä ja selkeänä ratkaisuna sitä, että kaikille vammaisille myönnettävät erityispalvelut ja tukimuodot, kehitysvammalaissa säilytettäväksi ehdotettuja erityishuollon palveluja lukuun ottamatta, on koottu samaan lakiin ja sisältyvät vammaispalvelulakiehdotukseen omina pykälinä (6-26 §:t), joissa (ja joiden perusteluissa) on myös avattu kyseisten palvelu- ja tukimuotojen sisältöä ja tarkoitusta sekä palveluiden tuottamis- ja toteuttamistapaa.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Kyllä pääosin.

Ehdotetun vammaispalvelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on: 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja

poistaa niiden toteutumisen esteitä; 2) tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista; 3) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 153) on nimenomaisesti todettu, että tarkoitussäännös ohjaa ehdotetun lain toimeenpanoa sekä palveluita koskevien säännösten tulkintaa ja soveltamista myös yksittäisten päätösten tasolla sekä palveluiden suunnittelu-, päätöksenteko-, tuottamis- ja toteuttamisprosesseissa.

Ottaen huomioon ehdotetun lain tavoitteet ja tarkoitus, pidän erittäin myönteisenä, että edellä mainittuja vammaisen henkilön keskeisiä perusoikeuksia on selostettu ja kuvattu useassa kohtaa esitysluonnosta ja myös muissa kuin perustuslakia ja säätämisyjärjestysperusteluja koskevassa jaksossa. Tämä osaltaan tukee ja muistuttaa lainsoveltajaa ottamaan periaatteet huomioon jatkuvasti lain tulkinnassa ja käytännön toiminnassa.

Säännöskohtaisissa perusteluissa on varsin laajasti ja monipuolisesti kuvattu ehdotettavan vammaispalvelulain tarkoitusta, soveltamisalaa ja eri palvelu- ja tukimuotoja. Perusteluissa on myös selostettu säännöksiin sisältyvien eri käsitteiden merkityssisältöä. Esimerkiksi ehdotetun 1 §:n 3 kohdan perusteluissa (s. 156 alkaen) on selostettu, mitä tarkoitetaan vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisilla, riittävillä ja laadultaan hyvillä palveluilla: mitä sosiaalihuoltolain tavoitteita voidaan soveltaa myös uuden vammaispalvelulain kohdalla; mihin seikkoihin on kiinnitettävä huomiota asiakkaan/vammaisen/lapsen etua arvioitaessa sekä palvelujen riittävyyden ja sopivuuden arvioinnissa (mm. henkilön ikä, elämänvaihe); mitä tekijöitä palvelujen laatu pitää sisällään (mm. asiakaskeskeisyys, turvallisuus, jatkuvuus) jne. Eri säännösten perusteluissa on tuotu esille voimassa olevaan lainsäädäntöön liittyvää oikeus- ja tulkintakäytäntöä. Lainsoveltajan tulkintaa on myös pyritty tukemaan käytännön esimerkeillä.

Toisaalta totean, että ehdotettavaan vammaispalvelulakiin näyttäisi sisältyvän myös käsitteitä, määritelmiä ja rajoituksia, jotka saattavat olla käytännössä tulkinnallisia; esimerkkinä ehdotettavan lain 2 §:n 2 momenttiin sisällytettävä vammaisen henkilön määritelmä. Ehdotuksen mukaan vammaisella henkilöllä tarkoitettaisiin tässä laissa henkilöä, jonka: 1) fyysinen, kognitiivinen tai psyykinen toimintakyky on pitkäaikaisesti heikentynyt; 2) toimintakyvyn heikentyminen johtuu pitkäaikaisesta vammasta tai sairaudesta; 3) avun, tuen ja huolenpidon tarve tavanomaisessa elämässä johtuu toimintakyvyn olennaisesta heikentymisestä; 4) toimintakyvyn heikentyminen ei johdu pääasiassa korkeaan ikään liittyvästä sairaudesta, vammasta tai rappeutumisesta; 5) avun, tuen ja huolenpidon tarve ei ole normaalia ikäkauteen liittyvää tarvetta; ja 6) tarvitsema apu, tuki tai huolenpito on välttämätöntä ja tarve toistuvaa.

Tulkintaongelmia saattaa aiheutua erityisesti edellä mainittuun 4 kohtaan sisältyvästä ns. ikääntymisrajoituksesta sekä 5 kohtaan sisältyvästä normaalin ikäkauden käsitteestä. Säännöskohtaisten perustelujen (s. 164-166) mukaan erityisen paljon painetta

vammaispalveluihin luo ikääntyvien muistisairaiden määrä. Vammaispalvelulain erityislain luonteen ja tähän uudistukseen käytettävissä olevan rajallisen määrärahan vuoksi (julkisen talouden suunnitelmassa uudistuksen toteuttamiseen varattu 22 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lähtien; s. 251) olisi välttämätöntä rajata vammaisen henkilön määritelmä siten, että jatkossa ikääntyvät henkilöt saisivat palvelunsa sosiaalihuoltolain, ei vammaispalvelulain perusteella. Jos on arvioitavissa tai odotettavissa, että henkilön toimintakyvyn heikentyminen johtuu pääasiassa korkeaan ikään liittyvästä sairaudesta, vammasta tai rappeutumisesta, hän ei täyttäisi vammaisen henkilön määritelmää.

Säännöksessä ei ole asetettu eksaktia ikärajaa. Esitysluonnoksen perusteella jää avoimeksi se, mihin ikäluokkaan/-haarukkaan kuuluva henkilö voisi lähtökohtaisesti olla säännöksessä tarkoitettu ”korkeaa ikää” edustava henkilö. Esitysluonnoksessa on arvioitu palvelukohtaisesti (alkaen s. 70), miten rajausta kussakin palvelussa vaikuttaa, ja tässä yhteydessä muun ohessa todettu, että vammaispalveluita koskevassa tilastollisessa tausta-aineistossa käytetään yleisesti 65 vuoden ikärajaa. Jatkovalmistelussa säännöskohtaisia perusteluja olisi syytä tämän kysymyksen osalta vielä täsmentää sekä myös täydentää mahdollisilla esimerkeillä siitä, mitkä tilanteet voisivat muistisairauksien lisäksi olla niitä, joissa toimintakyvyn heikkeneminen aiheutuu pääasiassa korkeaan ikään liittyvästä vammasta, sairaudesta tai rappeutumisesta. Myös 5 kohtaan ehdotettu ”normaalin ikäkauden” määritelmä on epäselvä, vaikkakin säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 166 alkaen) on jonkin verran kuvausta siitä, että vertailu tehtäisiin tässä suhteessa samaan ikäryhmään kuuluvaan ja samankaltaisessa elämäntilanteessa olevaan vammattomaan henkilöön.

4. *Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?*

- ☐ *Kyllä*
- ☐ *Kyllä pääosin*
- ☐ *Eivät pääosin*
- ☐ *Eivät*
- ☐ *Ei kantaa*

Kyllä pääosin.

Yhdenvertaisuutta ja osallisuutta käsitellään esitysluonnoksessa seikkaperäisesti ja esimerkein muun muassa nykytilan arviointia koskevassa jaksossa, säännöskohtaisissa perusteluissa ja säätämisyjärjestysperusteluissa. Yhdenvertaisuuden on todettu olevan ehdotetun lain läpileikkaava periaate, jota tulee tarkastella sekä suhteessa vammattomiin että muihin vammaisiin henkilöihin. Esitysluonnoksen nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3 (kansainvälinen kehitys ja EU:n lainsäädäntö) on selostettu asiaa koskevat kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin sopimukset ja muut

säädökset. Ehdotetun lain kannalta erityisen keskeisiä YK:n sopimuksia (vammaissopimus ja lapsen oikeuksien sopimus) on selostettu asianmukaisesti.

Kuten esitysluonnoksessa todetaan, perustuslaki ja Suomea sitovat ihmisoikeussopimukset edellyttävät, että kaikkia vammaisia ihmisiä kohdellaan yhdenvertaisesti riippumatta diagnoosista tai vamman laadusta. Yhdenvertaisuutta vahvistaisi näkemykseni mukaan osaltaan ehdotus siitä, että nykyisessä vammaispalvelulaissa olevaa vaikeavammaisen-termiä ei käytettäisi uudessa laissa.

Viitataan lisäksi kommentteihini tämän lausunnon kohdissa 2 ja 3.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Kyllä pääosin.

Vammaispalvelulakiin ehdotettavassa 3 §:ssä esitetään muun ohessa, että palvelutarpeen arviointi sekä palveluiden suunnittelu, toteuttaminen ja seuranta olisi tehtävä yhteistyössä vammaisen henkilön kanssa. Vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa, ja vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta olisi tuettava hänen toimintakykynsä, ikänsä ja kehitysvaiheensa sekä elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla.

Yhdyn apulaisoikeuskanslerin lausunnossaan osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista ([OKV/2922/21/2021](#), 9.2.2021) toteamaan, että vammaisen henkilön on välttämätöntä pystyä ilmaisemaan tarpeensa ja mielipiteensä, jotta hänen osallisuutensa ja itsemääräämisoikeutensa voivat toteutua.

Laillisuusvalvonnassa vammaisten henkilöiden osallistamista koskeva kysymys on ollut käsiteltävänä Kelan toimintaohjetta koskevassa apulaisoikeuskanslerin ratkaisussa ([OKV/283/10/2020-OKV/286/10/2021](#), 28.9.2021). Kela oli antanut toimintaohjeen läsnä-kuntoutuspalvelujen keskeyttämisestä covid-19 –epidemian johdosta ja tiedottanut ohjeesta internetsivuillaan. Toimintaohjeen ilmaisut ja tarkoitus olivat kuitenkin ristiriidassa keskenään ja ilmaisuista oli voinut saada käsityksen, että kuntoutuspalvelut keskeytetään välittömästi ja kokonaan. Ohje koski vammaissopimuksessa tarkoitettujen ja laissa säädettyjen kuntoutuspalvelujen toimeenpanoa, ja lähtökohtaisesti sopimuksessa tarkoitettua kuulemista ja osallistamista koskevaa velvoitetta olisi tullut noudattaa ohjetta valmisteltaessa.

Apulaisoikeuskansleri katsoi, että sopimuksen mukainen osallistaminen toimintaohjetta valmisteltaessa olisi voinut vaikuttaa muun muassa ohjeen sisällön selkeyteen ja ymmärrettävyyteen ja ehkäistä edellä mainittuja ohjetta ja tiedottamista koskevia ongelmia. Apulaisoikeuskansleri saattoi Kelan tietoon päätöksessä vammaisten henkilöiden osallistamisesta lausumansa.

Viitataan myös kommentteihini lausuntoni kohdissa 2-4.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Kyllä pääosin.

Ehdotetun vammaispalvelulain 2 §:n 1 momentin mukaan lain perusteella järjestetään erityispalveluita vammaiselle henkilölle, joka ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluita sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain perusteella. Vammaisen henkilön määritelmä sisältyisi 2 §:n 2 momenttiin.

Esitysluonnoksen säännöskohtaisten perustelujen (s. 159) mukaan voimassa olevan vammaispalvelulain subjektiivisten oikeuksien piiriin ovat päässeet vain vaikeavammaiset henkilöt. Koska pelkkä diagnoosi tai vamman vaikeusaste ei kerro vamman aiheuttamasta toimintakyvyn heikentymisestä tai avun ja tuen tarpeesta, on lakiehdotuksessa lähtökohtana henkilön yksilöllinen avun ja tuen tarve määriteltäessä vammaisen henkilön oikeutta saada palvelua. Pidän tätä ratkaisua perusteltuna myös vammaissopimuksen näkökulmasta. Kuten esitysluonnoksessa on todettu, avun ja tuen tarpeeseen vaikuttavat monet muutkin tekijät, kuten henkilön toimintaympäristö ja elämäntilanne.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

Ei lausuttavaa.

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

Ei lausuttavaa.

9. *Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?*

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

10. *Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?*

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

Soveltamisala

11. *Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?*

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Kyllä pääosin. Viitataan näiltä osin kuitenkin kohdassa 2 esittämiini kommentteihin. Viitataan myös kohdissa 4-6 esittämiini kommentteihin muun muassa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuudesta, osallisuudesta ja palvelujen yksilöllisen tarpeen mukaisuudesta.

Palvelut

12. *Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?*

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät

☐ *Ei kantaa*

Ei kantaa.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

- ☐ *Kyllä*
- ☐ *Kyllä pääosin*
- ☐ *Eivät pääosin*
- ☐ *Eivät*
- ☐ *Ei kantaa*

Ei kantaa.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

- ☐ *Kyllä*
- ☐ *Ei*
- ☐ *Ei kantaa*

Ei kantaa.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

- ☐ *Kyllä*
- ☐ *Kyllä pääosin*
- ☐ *Eivät pääosin*
- ☐ *Eivät*
- ☐ *Ei kantaa*

Ei kantaa.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

- ☐ *Kyllä*
- ☐ *Kyllä pääosin*
- ☐ *Eivät pääosin*
- ☐ *Eivät*
- ☐ *Ei kantaa*

Ei kantaa.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa. Totean kuitenkin, että ehdotettavassa vammaispalvelulain 15 §:ssä säädettäisiin tilanteesta, jossa lapsen asumisen tukea ei olisi mahdollista järjestää lapsuudenkodissa, mutta lapsella ei kuitenkaan olisi lastensuojelun tarvetta. Uudella säännöksellä selkeytettäisiin

nykyisin osin sääntelemätöntä tilannetta. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan (s. 213 alkaen) pykälän 1 momentissa säädettäisiin edellytyksistä, joiden täyttyessä lapsen asuminen olisi mahdollista järjestää muualla kuin oman perheensä kanssa. Jos asuminen kotona ei olisi mahdollista vahvankaan tuen turvin, lapsen asuminen kodin ulkopuolella olisi järjestettävä ehdotetun lain mukaisesti silloin, kun lapsella ei ole lastensuojelun tarvetta. Palvelu eroaisi lastensuojelun viranomaisaloitteisesta kiireellisestä sijoituksesta ja huostaanotosta. Palvelua ei voitaisi toteuttaa kodin ulkopuolella ilman huoltajien suostumusta.

Esitysluonnoksessa (s. 140) todetaan nykytilanteen johtaneen siihen, että vammaisia lapsia on sijoitettu kodin ulkopuolelle lastensuojelulain perusteella silloinkin, kun lapsella ei ole ollut lastensuojelun tarvetta. Lastensuojelun palvelut ja osaaminen eivät tällöin parhaalla mahdollisella tavalla ole vastanneet vammaisen lapsen tarpeisiin. Uusi säännös yhdessä lapsen oikeuksia vahvistavan uuden asumisen tuen pykälän kanssa parantaisi vammaisen lapsen ja hänen perheensä mahdollisuuksia saada tarvitsemansa yksilöllinen apu, tuki ja huolenpito. Tarkoitus on, että lapsen omaan kotiin olisi järjestettävä sellaiset palvelut, että lapsi ei joudu muuttamaan pois kotoa riittämättömien palveluiden vuoksi. Lapsella pitäisi kuitenkin olla oikeus saada tarvitsemansa palvelut vammaispalveluna myös kodin ulkopuolella, jos se on lapsen edun mukaista eikä lapsella ole lastensuojelun tarvetta.

Esitysluonnoksen mukaan vaihtoehtona ehdotetulle sääntelylle olisi nykytilanteen jatkuminen siten, että lapsen asumisesta kodin ulkopuolella vammaispalveluna ei säädettäisi laissa. Katson, että nykyisen sääntelemättömän tilanteen jatkuminen ja vammaisten lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle lastensuojelulain perusteella silloinkin, kun lastensuojelulle ei ole tarvetta, ei ole hyväksyttävää. Samalla pidän kuitenkin tärkeänä korostaa sitä esitysluonnoksessakin (s. 260) esille tuotua seikkaa, että vammaisten lasten asuminen ja palvelut olisi riittävin tukitoimin ja palveluin järjestettävä ensisijaisesti oman perheen kanssa. Vain silloin, jos lapsen asuminen oman perheensä kanssa ei ole mahdollista järjestetystä avusta ja tuesta huolimatta, lapsen asuminen voitaisiin järjestää vammaispalveluna kodin ulkopuolella huoltajien suostumuksella.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Ei kantaa / lausuttavaa.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025. Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Eivät riittävästi
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

Säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 235) todetaan, että siirtymäkauden helpottamiseksi ennen tämän lain voimaantuloa kumotun vammaispalvelulain perusteella tehdyt päätökset pysyvät voimassa päätöksiin merkityn voimassaoloajan, mutta kuitenkin enintään kaksi vuotta lain voimaantulosta. Kaikkien päätösten on oltava uuden lain mukaisia kahden vuoden kuluttua lain voimaantulosta. Palvelut tulisi saattaa uuden lain mukaisiksi jo aiemmin, jos vammaisen henkilön palvelutarve edellyttää sitä. Hyvinvointialue voisi myös heti lain voimaantultua alkaa organisoida palveluita uudelleen ja tehdä uudet päätökset siirtymäajan kuluessa.

En ota kantaa siihen, ovatko ehdotetut voimaantuloajankohdat riittäviä ehdotusten toimeenpanon ja muutoksiin valmistautumisen kannalta. Yleisesti ottaen pidän kuitenkin hyvänä, että uusien palvelumuotojen (12 § 2 momentin 1 kohdan mukainen erityisen osallisuuden tuki ja 12 §:n 2 momentin 2 kohdan mukainen tuettu päätöksenteko) toteutukseen varataan riittävästi aikaa. Pidän myös tärkeänä sitä, että siirtymäsäännöksillä pyritäisiin varmistamaan, että ne asiakas- ja henkilöryhmät, jotka jäisivät uuden vammaispalvelulain soveltamisalan ulkopuolelle – esimerkiksi ikääntyneet vammaiset henkilöt, joihin tultaisiin soveltamaan ns. ikääntymisrajausta – voisivat kuitenkin jatkaa vammaispalveluiden asiakkaina enintään kaksi vuotta lain voimaantulon jälkeen. Kautta linjan tulisi myös varmistaa, ettei uudistus aiheuta katkoksia vammaisten henkilöiden palvelu- ja tukipäätöksiin.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

Esitysluonnoksen mukaan voimassa olevan kehitysvammalain erityishuollon sisältö supistuisi merkittävästi ja suurin osa siihen nykyisin kuuluvista palveluista sisällytettäisiin uuteen

vammaispalvelulakiin. Tässä vaiheessa kehitysvammalakiin jäisivät kuitenkin tahdosta riippumattoman erityishuollon järjestämistä sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja erityishuollossa tapahtuvaa rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat säännökset.

Esitysluonnoksen jaksossa 4.1.5 (s. 66) on selostettu kehitysvammalain voimaan jääviä säännöksiä. Kehitysvammalaki on ollut tarkoitus kumota kokonaan vammaispalvelulainsäädännön uudistuksen yhteydessä, mutta tämä olisi edellyttänyt, että kehitysvammalain säännökset tahdosta riippumattomasta erityishuollosta sekä mahdollisuudesta toteuttaa itsemääräämisoikeuden rajoitustoimia erityishuollossa olisi korvattu valmisteilla olevalla *itsemääräämisoikeutta koskevalla lailla* [kursiivi lisätty]. Käsillä olevan esityksen valmistelun loppuvaiheessa on käynyt kuitenkin ilmi, ettei mainittua uudistusta ole mahdollista saattaa eduskunnan käsiteltäväksi meneillään olevalla hallituskaudella.

Esityksessä (s. 66) ehdotetaan, että 10.6.2016 voimaan tulleet kehitysvammalain säännökset tahdosta riippumattomasta erityishuollosta ja rajoitustoimien toteuttamisesta erityishuollossa jätettäisiin edelleen voimaan. Tähän kokonaisuuteen liittyvien säännösten sisällöllisiä muutostarpeita ei esitysluonnoksen mukaan ole ollut mahdollista arvioida tässä yhteydessä, ja säännöksiin tehtäisiin vain muista lakiin tehtävistä muutoksista johtuvia teknisiä muutoksia. Kehitysvammalain mukaiset palvelut rajattaisiin sellaisiin vaativan tuen palveluihin, joissa on voimassa olevan lain mukaan mahdollista toteuttaa tahdosta riippumatonta erityishuoltoa ja rajoitustoimenpiteitä. Muut palvelut järjestettäisiin kehitysvammaisille henkilöille samoin perustein kuin muillekin vammaisille henkilöille: sosiaalipalvelut ensisijaisesti sosiaalihuoltolain ja toissijaisesti ehdotetun vammaispalvelulain perusteella sekä terveyspalvelut ensisijaisesti terveydenhuoltolain perusteella.

Pidän vammaisten henkilöiden keskinäisen yhdenvertaisuuden kannalta sinänsä kannatettavana sitä, että heidän tarvitsemansa palvelut järjestettäisiin lähtökohtaisesti samoin perustein kaikkien vammaisten osalta. Toisaalta kehitysvammalain muuttamista koskevissa säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 235) on esitetty perusteltu näkemys siitä, että henkilöt, joiden kohdalla tahdosta riippumaton erityishuolto tai rajoitustoimenpiteet voivat tulla kysymykseen, ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, minkä vuoksi he tarvitsevat usein vaativaa hoitoa ja huolenpitoa sekä kuntoutusta kehitysvammalain nojalla.

Itsemääräämisoikeuteen ja sen rajoittamiseen liittyvä sääntelykokonaisuus on laaja ja valitettavan hajanainen. Vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta koskevan sääntelyn osalta tilanne ei lain soveltajan kannalta ole selkeä myöskään nyt ehdotettavien säännösmuutosten myötä. Ehdotettavan vammaispalvelulain 3 §:ään esitetään säännöksiä vammaisen henkilön ja lapsen itsemääräämisoikeudesta viittaamalla osin sosiaalihuollon asiakaslakiin, jonka 8 ja 9 §:ssä säädetään asiakkaan itsemääräämisoikeudesta. Voimassa olevan kehitysvammalain 3 a luvussa (42 – 42 q §:t) puolestaan säädetään

itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä erityishuollossa, ja (vain) osaan näistä pykälistä esitetään nyt muutoksia käsillä olevassa esitysluonnoksessa.

Esitysluonnoksesta ei ilmene valmisteilla olevan itsemääräämisoikeutta koskevan lain/lainsäädännön tarkempi aikataulu. Sosiaali- ja terveysministeriö on kesällä 2021 [tiedottanut](#) vaiheistavansa lainsäädännön valmistelua asiakokonaisuuden laajuuden vuoksi. Ensimmäisessä vaiheessa on ollut tarkoitus muun muassa kumota vanhentunut päihdehuoltolaki ja ajantasaistaa siellä nyt oleva tahdosta riippumattoman hoidon sääntely sekä sijoittaa kehitysvammalain itsemääräämisoikeutta koskeva sääntely tarkoituksenmukaiseen lakiin. Ministeriö on myös 7.10.2021 [ilmoittanut](#) asettaneensa asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisen seurantaryhmän, jonka tehtävänä on tukea asiakkaan ja potilaan oikeuksia koskevan lainsäädännön valmistelua, tuottaa asiantuntijatietoa sekä osallistua vaihtoehtojen ja ehdotusten sekä niiden vaikutusten arviointiin.

Pidän toivottavana, että itsemääräämisoikeutta koskeviin kysymyksiin liittyvä selvitys- ja valmistelutyö etenee joutuisasti ja että työssä kiinnitetään huomiota säädöskokonaisuuksien yhteensovittamiseen ja selkeyteen sekä päällekkäisen sääntelyn välttämiseen ja karsimiseen.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Mikäli vastasit Ei, miten säätäisit maksun perusteista?

Ei kantaa / lausuttavaa.

Esityksen vaikutukset

32. *Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?*

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa. Esitysluonnoksessa (s. 69 alkaen) on sinällään kokoavasti tiivistetty yhteen, miten ehdotus vaikuttaisi kohderyhmiin ja asiakasmääriin; esimerkiksi minkä palvelun piirissä kohderyhmä laajenisi (mm. uusissa palveluissa, jotka koskevat erityistä tukea, kohderyhmä laajenisi osan kehitysvammaisista ja esimerkiksi nuorista muistisairaista tullessa palvelun piiriin) ja toisaalta minkä palvelun piirissä kohderyhmä säilyisi samana mutta asiakasmäärä vähenisi (mm. ikääntymisrajausten vuoksi osa iäkkäistä asiakkaista siirtyisi vammaispalvelulain piiristä sosiaalihuollon mukaisiin palveluihin). Listaus havainnollistaa uudistuksen keskeisiä muutoksia. Esitysluonnoksessa on myös varsin laajasti palvelukohtaisesti arvioitu, miten ikääntymisrajaus kussakin palvelussa vaikuttaa (s. 70-76). Oikeudellisia lapsivaikutuksia (s. 133 alkaen) on selostettu asianmukaisesti muun muassa eri palvelujen näkökulmasta. Esitysluonnoksessa on todettu vammaisen lapsen edun turvaamisen olevan ehdotetun lain palveluiden ja niiden arvioinnin lähtökohta.

33. *Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?*

- ☐ Kyllä
- ☐ Kyllä pääosin
- ☐ Eivät pääosin
- ☐ Eivät
- ☐ Ei kantaa

Ei kantaa.

34. *Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä*

34.1 *Vammaispalvelulaki / palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma*

Esitysluonnoksessa ehdotetaan uuteen vammaispalvelulakiin (4 §) otettavaksi viittaussäännökset sosiaalihuoltolain palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa sekä omatyöntekijää koskeviin säännöksiin.

Ehdotetun lain 4 §:ää koskeissa säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 173-174) todetaan muun ohessa, että palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaavalla henkilöllä on oltava sosiaalihuoltolain 36 §:n 5 momentin mukaan palvelutarpeen arvioinnin kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus, ja että palvelutarpeen arvioinnissa on käytettävä riittävää asiantuntemusta ja osaamista erityisesti vammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Perustelujen mukaan arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön olisi *tarvittaessa hankittava tuekseen muilta viranomaisilta tai toimijoilta erityispalveluiden arvioinnissa tarvittavaa erityisosaamista ja moniammatillista tukea* [kursiivi lisätty]. Lasten ja nuorten osalta olisi otettava huomioon sosiaalihuoltolain 36 §:n 5 momentin säännös siitä, että erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

Edellä todetuista esitysluonnoksen perusteluista ei käy ilmi, mihin toimijoihin ehdotuksessa viitataan ja onko tarkoituksena esimerkiksi ollut ehdottaa, että vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekevä sosiaalihuollon ammattihenkilö voisi joltakin osin – ja miltä osin – antaa arvioinnin tehtäväksi muulle kuin viranomaiselle.

Oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin antamissa lastensuojelulain uudistamista sekä julkisen vallan käyttöön liittyvien tehtävien ulkoistamista lastensuojelussa koskeissa lausunnoissa ja päätöksissä ([OKV/2705/21/2020](#), 3.2.2021; [OKV/1211/21/2021](#), 17.5.2021 ja [OKV/292/10/2020](#), 21.10.2021) on käsitelty kysymystä palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä tai hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta tai muulta yksityiseltä toimijalta lastensuojeluasioissa. Niissä on muun ohessa viitattu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevaan hallituksen esitykseen ([HE 241/2020 vp](#)). Kyseisen hallituksen esityksen mukaan palvelutarpeen arviointi on julkisen hallintotehtävän hoitamista, ja esityksessä esitetään säädettäväksi (laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 12 §, s. 1256), että hyvinvointialueen on vastattava palvelutarpeen arvioinnista silloinkin, kun se hankkii palveluja yksityiseltä. Esitystä koskevien yksityiskohtaisten perustelujen mukaan palvelutarpeen arviointiin on katsottu liittyvän julkisen vallan käytön piirteitä ja arvioinnilla on katsottu myös käytännössä olevan ratkaiseva merkitys sille, millaisia palveluja ihminen saa tai ei saa eli kuinka yksilön perusoikeudet toteutuvat.

Edellä mainitussa lausunnossani [OKV/2705/21/2021](#) totesin, että lastensuojelulakiin ehdotettu uusi säännös, jonka mukaan palvelutarpeen arviointia ei voisi hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta tai muulta yksityiseltä toimijalta, on erittäin tarpeellinen ja perusteltu. Toisella lausuntokierroksella antamassani lausunnossa [OKV/1211/21/2021](#) totesin, että uudessa esitysluonnoksessa kyseiset säännökset oli poistettu, mutta lakiesityksen säännöskohtaisissa perusteluissa oli selvennetty, että lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu on perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu julkinen hallintotehtävä, kuten muutkin lakisääteiset sosiaali- ja

terveydenhuollon palvelut ja että siinä käytetään pääsääntöisesti julkista valtaa, jota voidaan siirtää viranomaisorganisaation ulkopuolelle vain lailla tai lain nojalla. Apulaisoikeuskansleri esitti päätöksessään [OKV/292/10/2020](#) sosiaali- ja terveysministeriön harkittavaksi, että se teettäisi selvityksen sosiaalihuollon tehtävien ulkoistamisesta ja ostamisesta yksityisiltä toimijoilta ja tähän liittyvistä epäkohdista. Hän pyysi sosiaali- ja terveysministeriötä ilmoittamaan toimenpiteistään asiassa viimeistään 25.2.2022.

Sosiaali- ja terveysministeriö on toimittanut apulaisoikeuskanslerin pyytämän selvityksen oikeuskanslerinvirastolle 18.2.2022. Ministeriö toteaa antamassaan selvityksessä muun ohessa seuraavaa:

”Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä esitti 4.9.2020 päivättyyn raporttiin (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28) sisältyvässä hallituksen esityksessään lastensuojelulakiin nimenomaisia säännöksiä siitä, että palvelutarpeen arviointia sekä huostaanoton ja sijaishuollon valmistelua koskevia lastensuojelun sosiaalityön tehtäviä ei tule siirtää yksityisen palveluntuottajan tai muun yksityisen toimijan tehtäväksi. Jatkovalmistelussa säännökset poistettiin, koska sääntelyn arvioitiin voivan johtaa virheellisiin vastakohtaispäätelmiin sosiaalityön muiden tehtävien ulkoistamisen osalta, kun nimenomainen kielto koski vain puheena olevia tehtäviä. Kysymys on perustuslain soveltamisasiasta eikä julkista hallintotehtävää voi siirtää yksityiselle toimijalle, jollei tästä ole erikseen säädetty laissa tai annettu valtuutusta lain nojalla. Tällaista ei lastensuojelulaki sisällä. Tästä syystä ajateltiin olevan epätarkoituksenmukaista asiasta säätää, kun mainittuja tehtäviä ei yksityiselle jo perustuslain 124 §:n nojalla voida siirtää. Puheena oleva hallituksen esitys lastensuojelulain muuttamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi on tarkoitus antaa eduskunnalle syyskuussa 2022. Ministeriö tulee kuitenkin nyt vielä arvioimaan sääntelyn tältä osin uudestaan ja huomioi apulaisoikeuskanslerin näkemykset asiassa.”

Katson, että myös vammaisten henkilöiden kohdalla palvelutarpeen arviointiin liittyy julkisen vallan käytön piirteitä arvioitaessa sitä, millaisia palveluja tai tukea vammaiselle henkilölle myönnetään tai ei myönnetä. Vammaisten henkilöiden/lasten kohdalla on näkemykseni mukaan myös kysymys sellaisista haavoittuvimpiin ihmisryhmiin kuuluvista henkilöistä, joita koskevassa palvelutarpeen arvioinnissa ja muussa prosessissa on korostunut velvollisuus huolehtia yksilön perusoikeuksien toteutumisesta. Vertailun vuoksi tuon lisäksi esille, että käsillä olevan esitysluonnoksen kehitysvammalain muuttamista koskevan lakiehdotuksen säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 236) todetaan, että erityishuoltoa koskevaan hakemukseen liittyvässä päätöksenteossa ns. vaativan asiantuntijaryhmän jäsenenä olisi oltava vähintään kolme hyvinvointialueen viranhaltijaa, koska asiantuntijaryhmän tehtävät käsittävät merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Edellä todettuun nähden olisi näkemykseni mukaan perusteltua, että kaikkia vammaisia (ml. vammaisia lapsia) koskevat säännökset ja menettelyt palvelutarpeen arvioinnista ja siihen liittyvistä prosesseista olisivat yhdenmukaiset ja mahdollisuuksien mukaan samojen periaatteiden mukaisesti järjestetty. Jätän käsillä olevan esitysluonnoksen jatkovalmistelussa

harkittavaksi, tulisiko palvelutarpeen arviointia koskeva kysymys (julkisen vallan käyttö; ulkoistaminen ja yksityisten toimijoiden rooli) ottaa myös vammaisten henkilöiden/lasten osalta laajempaan kysymyksenä tarkasteltavaksi samalla tavalla / samassa yhteydessä kuin ministeriö on apulaisoikeuskanslerille antamassaan selvityksessä ilmoittanut lastensuojelu-uudistuksen osalta tekevänsä.

Esitysluonnoksen mukaan palvelutarpeen arviointia koskevassa 4 §:ssä viitattaisiin ns. omatyöntekijän osalta sosiaalihuoltolain 39 ja 42 §:iin. Pidän kannatettavana esitystä siitä, että vammaiselle henkilölle ja vammaiselle lapselle tai nuorelle nimettäisiin sama omatyöntekijä koko asiakkuuden / prosessin ajan, jos se on vammaisen henkilön / lapsen edun mukaista ja käytännön työssä mahdollista toteuttaa.

34.2 Esitysluonnos / laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Esitysluonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi myös sosiaalihuoltolakia ja muun ohessa lain 36 §:ää palvelutarpeen arvioinnista. Esityksen mukaan vammaispalvelulaissa tarkoitetun vammaisen henkilön palvelutarpeen arviointi olisi aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen olisi aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi. Palvelutarpeen arvioinnista vastaisi palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaisi virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

Viitataan palvelutarpeen arvioinnin osalta edellä kohdassa 34.1 lausumaani. Kiinnitän tässä yhteydessä myös huomiota tarpeeseen jatkossakin varmistaa, että palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma laaditaan määräajassa ja muutoinkin asianmukaisesti. Laillisuusvalvonnassa on havaittu tältä osin puutteita. Apulaisoikeuskanslerin sijainen kiinnitti kantelijan lapsen tilapäisen hoidon lisäpäiviä koskevassa ratkaisussaan [OKV/462/10/2020](#) (7.10.2020) kuntayhtymän huomiota vammaispalvelulain mukaisten palveluiden saamista koskevan hakemuksen käsittelyyn määräajassa sekä hallintolaissa säädettyyn edellytykseen asioiden asianmukaisesta käsittelystä.

34.3 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys (jakso 12)

Ehdotettu sääntely liittyy olennaisesti useisiin keskeisiin perusoikeussäännöksiin. Säätämisjärjestysperusteluja koskevassa jaksossa on arvioitu ehdotettua sääntelyä yhdenvertaisuuden (perustuslain 6 §), oikeuden elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja

koskemattomuuteen (ml. itsemääräämisoikeus; perustuslain 7 §), oikeuden yksityiselämän suojaan (perustuslain 10 §), oikeuden sosiaaliturvaan (perustuslain 19 §), oikeusturvan (perustuslain 21 §) ja julkisen vallan turvaamisvelvoitteen (22 §) kannalta tuoden esille perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä. Jaksossa on myös tarkasteltu eri palvelu- ja tukimuotoja koskevia yksittäisiä pykäläehdotuksia ja niiden liityntää edellä mainittuihin perustuslain säännöksiin.

Jakson lopussa on näkemykseni mukaan asianmukaisesti todettu, että lakiehdotukset voitaisiin käsitellä tavallisessa lain säätämisjärjestyksessä, mutta perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä esityksestä pidetään kuitenkin tarkoituksenmukaisena, koska siihen sisältyy perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellisiä seikkoja.

34.4 Asetuksenantovaltuudet

Esitysluonnos sisältää asetuksenantovaltuudet (laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta, 42 q §). Säännösehdotuksen mukaan kyseisen lain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettu riittävästä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemuksesta, 42 a §:n 4 momentissa tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja muun henkilökunnan riittävydestä ja 42 a §:n 5 momentin 2 kohdassa tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutuksesta voidaan antaa tarkempia säännöksiä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksella.

Asetusluonnosta/-luonnoksia ei ollut esitysluonnoksen liitteinä.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos

Tuula Karjalainen

OKV/626/21/2022-OKV-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: